

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2010, 4(122), p. 111–133.

PAVELDĖJIMO TEISIŲ PERLEIDIMO SANDORIAI*

Asta Dambrauskaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto

Civilinės ir komercinės teisės katedra

Ateities g. 20, LT-08308 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 271 4587

Elektroninis paštas asta.dambrauskaite@mruni.eu

Pateikta 2010 m. gruodžio 1 d., parengta spausdinti 2010 m. gruodžio 22 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojama specifinė įpėdinio sudaromų sandorių rūšis – paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartis. Atskleidžiamas palikimo kaip visumos perleidimo mechanizmo susiformavimas ir raida romėnų teisėje, atkreipiant dėmesį į paveldėjimo teisių perleidimo sąsajas su reikalavimo teisių perleidimo (cesijos) galimybės pripažinimu romėnų teisėje. Apžvelgiama romėnų teisės principų įtaka paveldėjimo teisių perleidimo teisiniam reglamentavimui, įtvirtintam šiuolaikinėse kodifikacijose. Analizuojama paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties esmė, dalykui keliami reikalavimai, aptariamos prielaidos vertinti šių sutartį kaip turinčią rizikos elementą. Straipsnyje reiškiamą nuomonę, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartimi yra perleidžiama palikimą priėmusio įpėdinio subjektinė turtinė teisė, kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas, kaip turtinis kompleksas, suprantamas kaip vientisa teisių ir pareigų visuma, pripažįstama nematerialiu turtu. Straipsnyje kritiškai vertinama besiformuojanti Lietuvos teismų praktika, nepripažįstanti galimybės perleisti įpėdiniui priklausančių paveldėjimo teisių dalies.

Reikšminiai žodžiai: paveldėjimo teisės, palikimas, įpėdinis, perleidimo sandoris, pirkimo-pardavimo sutartis, nematerialus turtas, cesija, *in iure cessio hereditatis*, *emptio-ventio hereditatis*, *res incorporales*.

* Dalis medžiagos šiam straipsniui buvo surinkta 2008 m. straipsnio autorei stažuojantis Paryžiuje įsikūrusiame Socialinių mokslų tyrimo centre *Fondation la Maison des Sciences de l'Homme (FMSH)*.

Įvadas

Paveldėjimo teisių perleidimo sandorių, žinomų jau romėnų teisėje, teisinis reglamentavimas Lietuvoje atsirado tik priėmus 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą¹ (toliau – CK). Nors būtų galima svarstyti, kad ir pagal anksčiau galiojusius civilinius įstatymus (atsižvelgiant į 1964 m. CK² 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą taisyklę³) tokie susitarimai buvo galimi, tačiau dėl menkų paveldimo turto apimčių ir suvaržytos asmens autonomijos praktikoje vargu ar buvo sudarinėjami.

Perėmęs palikėjo teises ir pareigas universaliu teisių perėmimo būdu įpėdinis iš esmės yra tokioje pačioje situacijoje, kurioje buvo palikėjas, kol buvo gyvas, t. y. jis gali laisvai disponuoti paveldėtu turtu, perleisdamas visus palikimą sudarančius daiktus ar tik kai kuriuos iš jų, juos išmainydamas, padovanodamas, palikdamas testamentu, kitaip sakant, sudarydamas visus įstatymų neuždraustus sandorius. Tokiems sandoriams taikomos bendrosios sandorių sudarymo nuostatos. Tačiau palikimą priėmęs įpėdinis gali sudaryti ir specifinį sandorį, kurio palikėjas, būdamas gyvas, nebūtų galėjęs sudaryti. Išsaugodamas įpėdinio statusą, įpėdinis gali sudaryti disponavimo sandorį, kuriuo perleidžiamas palikimas kaip visuma, t. y. perleidžiamos teisės į visą mirusio asmens turtą (aktyvą ir pasyvą). Šio sandorio ypatumas, išryškėjantis iš CK 6.426 straipsnio 1 dalies formuluotės, yra tas, kad paveldėjimo teisės parduodamos nedetalizuojant palikimą sudarančių daiktų.

Sudaryti tokio pobūdžio sandorį asmenys gali būti suinteresuoti dėl įvairių priežasčių. Pavyzdžiui, turtą paveldėjęs keliems įpėdiniams, paveldėtas turtas tampa bendrąja daline įpėdinių nuosavybe – tai sudaro pagrindą palikimo pasidalijimo procesui, kuris gali užtrukti ilgą laiką. Pardavęs paveldėjimo teises įpėdinis išvengtų rūpesčių dėl turto dalybų, be to, iš karto gautų perleistų teisių piniginių ekvivalentą. Perleidus paveldėjimo teises kitam įpėdiniui, būtų sudarytos prielaidos vienam įpėdiniui tapti viso paveldimo turto savininku, taip išvengiant nuosavybės teisės objekto suskaidymo. Atsižvelgiant į tai, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartyje įstatymas nereikalauja išvardyti konkretaus palikimą sudarančio turto, išryškėja šios sutarties originalumas ir sąlyginis jos sudarymo paprastumas. Tačiau, iš kitos pusės, reikia įvertinti ir šioje sutartyje galinčius glūdėti netikėtumus tiek vienai, tiek ir kitai iš sandorio šalių – įpėdiniui, neapdairiai už nedidelę kainą perleidusiam, kaip vėliau gali paaiškėti, didelės vertės turtą, pirkėjui – paaiškėjus, kad palikimo sudėtyje esantis pasyvas viršijo aktyvą.

Paanalizuoti paveldėjimo teisių perleidimo sandorius, kaip CK įtvirtintą naujovę, paskatino pastaraisiais metais Lietuvos teismuose vis dažniau nagrinėjami ginčai, susiję

1 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

2 Lietuvos TSR civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.

3 1964 m. CK 4 straipsnio 1 dalis numatė, kad civilinės teisės ir pareigos atsiranda iš Lietuvos Respublikos įstatymų numatytų pagrindų, taip pat iš fizinių ir juridinių asmenų veiksmų, kurie, nors ir nėra įstatymuose numatyti, bet pagal civilinių įstatymų bendroius pradmenis bei prasmę sukuria civilines teises ir pareigas.

su paveldėjimo teisių perleidimu⁴. Iš vienos pusės, teismus pasiekiantys ginčai reiškia, kad asmenys vis dažniau naudojasi nauju įstatyme įtvirtintu instrumentu. Tačiau iš kitos pusės, teisminių ginčų dinamika liudija ir tai, kad šios sutarties samprata, jos sudarymo ir vykdymo ypatumai šalių, taip pat ir teismo yra interpretuojami nevienareikšmiškai.

Minėtus klausimus, esančius paveldėjimo teisės ir prievolių teisės sandūroje, išsamiau paaanalizuoti skatina ir doktrinos trūkumas šioje srityje. Lietuvos teisinėje literatūroje paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo mechanizmą tam tikrais aspektais yra analizavę D. Petrauskaitė⁵, E. Baranauskas⁶, notarės N. Masiliūnienė⁷ bei R. Dereškevičienė⁸. Paveldėjimo teisių perleidimo mechanizmas analizuotas ir darbuose, skirtuose romėnų teisei⁹. Tačiau visapusiškų mokslinių tyrimų šiuo klausimu Lietuvos civilinės teisės doktrinoje pasigendama.

Šio straipsnio tyrimo objektas – paveldėjimo teisių perleidimo sandoriai, pagrindinį dėmesį skiriant atlygintiniam šių teisių perleidimo mechanizmui. Atsižvelgiant į tai, kad paveldėjimo teisių (palikimo) pardavimas yra glaudžiai susijęs su reikalavimo teisės perleidimo (cesijos) galimybės pripažinimu romėnų teisėje, šiame straipsnyje bus analizuojamos ir romėnų teisėje susiformavusios taisyklės, pagal kurias paveldėtas turtas, kaip teisių ir pareigų visuma, galėjo būti perleistas kitam asmeniui, taip pat romėniškųjų principų recepcija ir įtvirtinimas šiuolaikinėse civilinės teisės kodifikacijose. Nacionalinėje teisėje įtvirtintas paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo teisinis reglamentavimas bus nagrinėjamas lyginamuoju metodu analizuojant vieną pirmųjų šiuolaikinių kodeksų – 1804 m. priimtą Napoleono kodeksą (toliau – Prancūzijos CK)¹⁰ ir vienu moderniausių laikomą 1991 m. priimtą Kanados Kvebeko provincijos civilinį kodeksą (toliau – Kvebeko CK)¹¹. Šiuose kodeksuose įtvirtinto paveldėjimo teisių perleidimo reglamentavimo analizė itin aktuali Lietuvoje, kadangi 2000 m. CK nuostatos dėl paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo didžiąja dalimi buvo perkeltos iš minėtų valstybių civilinių kodeksų.

Mokslinio tyrimo tikslui pasiekti taip pat bus taikomi šie tyrimo metodai: dokumentų analizės, sisteminės analizės, analogijos ir apibendrinimo.

4 Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *A.B. v. R.K., A.B., M.B., Š.B.* (bylos Nr. 3K-3-166/2010); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-609/2008); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Varėnos rajono savivaldybė v. Ž.S., R.M.* (bylos Nr. 3K-3-297/2008); Vilniaus apygardo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje *E.Š., R.Š. v. F.Š., M.M.* (bylos Nr. 2S-991-464/2009); Vilniaus apygardo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *A.B. v. R.K., R.K., M.B., Š.B.* (bylos Nr. 2A-1153-345/2009) ir kt.

5 Baranauskas, E., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 555.

6 Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 348.

7 Masiliūnienė, N. Paveldėjimo teisių perleidimo sutartys. *Notariatas*. 2007, 1: 21–22.

8 Dereškevičienė, R. Atsako notaras: kaip nusipirkti kito palikimą. *DELFI* [interaktyvus]. Vilnius, 2008-06-04 [žiūrėta 2008-06-05]. <<http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=17271301>>.

9 Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 224.

10 Code civil français [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-01]. <<http://www.legifrance.gouv.fr>>.

11 Code civil du Québec [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-01]. <<http://www.justice.gouv.qc.ca>>.

1. Palikimo perleidimas romėnų teisėje

1.1. Perleidimas *in iure cessio būdu*

Pagal romėnų teisę palikėjo mirties fakto pagrindu atsiradusi įpėdinio teisė „laikyta asmenine ir jos perleidimas kitiems asmenims buvo labai ribojamas“¹². Tačiau nepaisant to, Romos teisėje egzistavo tam tikri instrumentai, leidžiantys perduoti paveldimą masę kaip tam tikrą visumą. Toks perleidimas Romos ūkiniame gyvenime buvo gana įprastas ir paplitęs reiškinys. Iš pradžių šis pardavimas (arba, kitaip tariant, teisės į palikimą perleidimas kitam asmeniui) būdavo įforminamas *in iure cessio hereditatis* būdu (Gai., 2.34-37, 3.85-87), t. y. perleidimas būdavo atliekamas magistrato akivaizdoje¹³. *In iure cessio* – tai universalus išvestinis nuosavybės teisės įgijimo būdas pagal *ius civile*, kuris buvo naudojamas: a) perleisti materialių daiktų (*res Mancipi, res nec Mancipi*) nuosavybės teise; b) perleisti nematerialiuosius daiktus (*res incorporales*, pavyzdžiui, palikimą – *hereditas*: Gai., 2.34-37), išskyrus prievoles; c) nustatyti ir panaikinti servitutus bei uzufuktus¹⁴. Tai reiškė, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartimi palikimas būdavo perleidžiamas kaip visuma, pripažinta nematerialiu daiktu (*res incorporales*). M. Jonaičio teigimu, apibūdindamas nematerialiuosius daiktus (*res incorporales*) Gajus kaip vieną iš šių daiktų pavyzdžių nurodė palikimą (*hereditas*)¹⁵, tačiau nors *hereditas* ir buvo suvoktas kaip *res incorporales*, į jo sudėtį įėjo ir materialūs daiktai, todėl, kitų autorių nuomone, *hereditas* sudarė tam tikrą pereinamąjį variantą tarp grynai materialių ir nematerialių daiktų¹⁶.

Kalbėdamas apie palikimo pardavimą *in iure cessio* būdu, Gajus skyrė du atvejus. Pirmuoju atveju asmuo, kuriam palikimas turėtų pereiti pagal įstatymą (nesant testamentu)¹⁷, perduoda palikimą iki pareiškimo apie jo priėmimą, t. y., Gajaus žodžiais tariant, iki tol, kol asmuo faktiškai tampa įpėdiniu¹⁸. Šiuo atveju *hereditas* perleidžiamas kaip *ius successionis* (kaip subjektinė teisinė situacija)¹⁹, todėl įpėdiniu (*heres*) tampa įgijėjas – asmuo, kuriam palikimas ceduotas *in iure cessio* būdu (Gai., 2.35 – *Ac si ipse per legem ad hereditatem vocatus esset* – taip lyg pats palikimo pirkėjas būtų pagal įstatymą šaukiamas paveldėti). Šiuo atveju galiojo fikcija, kad pirkėjas nuo pat pradžių

12 Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S., *supra* note 9, p. 197.

13 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.). Moskva: Jurisprudence, 2001, p. 249; Dozhdev, D. V. *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Moskva: Infra-M-Norma, 1999, p. 631.

14 Dozhdev, D. V., *ibid.*, p. 429; Lee, R. W. *The Elements of Roman Law with a Translation of the Institutes of Justinian*. London: Sweet & Maxwell Limited, 1956 (reprinted in 2007), p. 119.

15 Jonaitis, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01). Vilnius, 2005, p. 142.

16 Cituota pagal: Jonaitis, M., *ibid.*, p. 142.

17 Privalomieji įpėdiniai (*heredes sui et necessarii*) ir testamentu paskirti įpėdiniai neturėjo teisės perleisti *hereditas* iki palikimo priėmimo (Dozhdev, D. V., *op. cit.*, p. 631).

18 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B., Pereterskij, I. B. (red.), *op. cit.*, p. 249.

19 Dozhdev, D. V., *op. cit.*, p. 631.

yra įpėdinis pagal įstatymą, ir dėl šios priežasties galimas universalus, t. y. bendras, visa apimantis visų mirusiojo asmens teisių perėmimas. Dėl to nekildavo klausimas ir dėl cesijos, kuri laikoma singulariniu, t. y. atskirų teisių, kylančių iš prievolinių santykių, perėmimo būdu.

Sudėtingiau klausimas buvo sprendžiamas antruoju Gajaus aptartu atveju, t. y. kai palikimas parduodamas jau po to, kai įpėdinis jį priėmė. Šiuo atveju kildavo savitos pasekmės: asmuo, priėmęs palikimą (pardavėjas) išlieka įpėdiniu (*heres*) ir kaip įpėdinis lieka atsakingas kreditoriams už palikėjo skolas (už palikimo pasyvą) – *ipse heres permanet et ob id creditoribus tenebitur*²⁰. Tuo tarpu palikimo aktyvas įgijėjui pereina ne kaip visuma, o įvyksta savotiškas jo susiskaidymas: *in iure cessio hereditatis* būdu perleidžiami tik į palikimo sudėtį įeinantys *res corporales* (Gai., 2.35 – daiktai pereina palikimo įgijėjui taip lyg kiekvienas iš jų atskirai būtų buvęs jam perduotas, o reikalavimo teisės pasibaigia). Taigi materialieji daiktai yra paslankūs (*transeunt*), reikalavimo teisės – ne, jos nepereina ir netgi išnyksta. Tačiau, kaip pažymi autoriai, išsivysčiusioje civilinėje apyvarčioje neturėtų būti tokių atvejų, kai paveldimos masės skolininkai gauna naudos²¹, t. y. išvengia savo prievolinių įsipareigojimų vykdymo vien dėl to, kad, pardavus palikimą, įpėdinio (pardavėjo) paveldėtos reikalavimo teisės nepereina palikimo pirkėjui. Todėl pagrįstai gali kilti klausimas, kaip Romos teisė sprendė šią problemą ir ar buvo rastas būdas perleisti pirkėjui ir reikalavimo teises, įeinančias į bendrą parduoto paveldėto turto masę. Kaip matysime analizuodami cesijos instituto susiformavimą ir raidą romėnų teisėje, reikalavimo teisių cesijai atlikti iš pradžių buvo pasitelkiamas procesinio atstovavimo institutas (Gai., 2.38)²². Palikimo pardavėjas perleisdavo pirkėjui savo ieškininius reikalavimus (D.2.15.17)²³.

1.2. Perleidimas *emptio-venditio hereditatis* būdu

III a. po Kristaus *in iure cessio* (taip pat ir *mancipatio*) vis labiau užleidžia vietą pirkimo-pardavimo sutarčiai; *hereditas in iure cessio* pakeičiamas *emptio-venditio hereditatis*. Ir šiuo atveju (kaip ir Gajaus laikais) kalbama ne apie palikimo kaip visumos perėjimą, bet atskirai apie materialių daiktų likimą ir apie reikalavimo teisių likimą, tačiau pastarosios, skirtingai nei Gajaus laikais, nedingsta: pardavėjas privalo perduoti [traduoti] palikimą sudarančius daiktus (D.18.4.14.1), o paveldimas reikalavimo teises pardavėjas privalo perleisti pirkėjui (D.18.4.2.8)²⁴.

Paveldėjimo teisiniuose santykiuose užsimezgęs reikalavimo teisių paslankumas buvo griežtai apibrėžtas, t. y. pirkėjui pereinavo ne daugiau ir ne mažiau teisių, nei jų būtų turėjęs įpėdinis (jei palikimą būtų pasilikęs sau). Kaip spėjama, būtent šį paveldė-

20 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B., Pereterskij, I. B. (red.), *supra* note 13, p. 249; Dozhdev, D. V., *supra* note 13, p. 631.

21 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B., Pereterskij, I. B. (red.), *op. cit.*, p. 250.

22 Dozhdev, D. V., *op. cit.*, p. 631.

23 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *op. cit.*, p. 251.

24 *Ibid.*, p. 250.

jimo teisėje suformuotą teiginį Ulpianas apibendrina ir įtvirtina garsiajame posakyje *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse haberet* (D.50.17.54)²⁵.

Kaip teigia P. F. Girard²⁶, įpėdinio statusas, kartą įgytas, nebegali būti perleistas – pardavėjas pirkėjui gali perleisti tik tai, ką yra gavęs dėl savo kaip įpėdinio statuso, perduodamas pirkėjui individualiai materialius daiktus, perleisdamas jam reikalavimo teises naudojant įprastinius reikalavimo perdavimo mechanizmus (*cession de créance*) arba susitardamas su pirkėju, kad perleis jam įgyvendinus reikalavimo teises gautą naudą ir kalbant apie pasyvą, susitardamas su juo, kad pirkėjas atlygins jam skolas, išskyrus atvejus, kai kreditorius sutinka priimti pirkėją kaip skolininką vietoj įpėdinio. P. F. Girard išskiria *emptae et venditae hereditatis* stipuliacijas, kuriomis palikimo pardavėjas išpareigodavo (pažadėdavo) pirkėjui perduoti visa tai, ką jis gaus iš palikimo aktyvo (t. y. įvykdymą, gautą įgyvendinus palikimą sudarančias reikalavimo teises), o pirkėjas išpareigodavo grąžinti pardavėjui visa tai, ką šis sumokės kaip pasyvą (t. y. palikėjo ar palikimo skolas)²⁷.

2. Paveldėjimo teisių perdavimo sąsajos su cesijos instituto formavimusi romėnų teisėje

Siekiant atskleisti paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo mechanizmo esmę, reikėtų trumpai apžvelgti reikalavimo teisės perdavimo (cesijos) instituto genezę ir raidą romėnų teisėje. Romėnų teisę tyrinėję autoriai teigia, kad reikalavimo teisių paslankumas didžiąja dalimi buvo susijęs būtent su palikimo, kaip visumos, apimančios ir materialiuosius daiktus, ir reikalavimo teises, perdavimu²⁸. Neatsitiktinai ieškinio²⁹ perdavimas Digestuose įtvirtintas kartu su palikimo perdavimu viename titule: *De hereditate vel actione vendita* (D. 18.4)³⁰. Teigiama esant svarių argumentų, leidžiančių manyti, kad pati teisių, ypač prievolinių, perdavimo idėja (*ius transferre*) užsimezgė būtent palikimo perdavimo srityje, o pats palikimo perdavimas įvardijamas kaip ryškiausias ekonominis prievolinių reikalavimų mobilizacijos atvejis³¹.

25 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *supra* note 13, p. 250.

26 Girard, P. F. *Manuel élémentaire de droit romain*. Edition revue et mise à jour par Félix Senn. Réédition présentée par J.-Ph. Lévy. Paris: Dalloz, 2003, p. 588.

27 *Ibid.*

28 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *op. cit.*, p. 248.

29 Tai, kas šiuolaikinėje teisėje vadinama reikalavimo teisės perdavimu (angl. *assignment*, pranc. *cession de créance*), Romos teisėje buvo vadinama ieškinio perdavimu (angl. *cession of action*) arba teisės į ieškinį perdavimu (angl. *cession of the right of action*) (Lee, R. W., *supra* note 14, p. 119). Šią aplinkybę pabrėžia ir kiti autoriai, nurodydami, kad „teoriškai romėnų teisė niekuomet nepripažino iš prievolės išplaukiančių teisių perdavimo. Cesionarijui <...> teikta tik teisminė jo interesų apsauga. Romėnai sakė: *cedere actionem* – perleisti ieškinį, o ne *cedere obligationem* – perleisti prievolę“ (Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S., *supra* note 9, p. 224).

30 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *op. cit.*, p. 248.

31 *Ibid.*, p. 251.

Kaip jau minėjome, perleidžiant palikimą *in iure cessio* būdu Gajaus laikais reikalavimo teisės, įėjusios į palikimo sudėtį, nebūdavo perleidžiamos, jos išnykdavo. Tokia situacija susiklostydavo dėl to, kad romėnai nepripažino instituto, pagal kurį vieno asmens reikalavimo teisės galėjo būti perduotos kitam asmeniui nesukuriant naujos prievolės³². Ankstyvosiose Romos teisės raidos stadijose prievolė buvo laikoma griežtai asmeninio pobūdžio kreditoriaus ir skolininko tarpusavio santykiu³³, reikalavimo teisė – pernelyg susijusia su kreditoriaus asmeniu, todėl ankstyvojoje ir klasikinio laikotarpio romėnų teisėje reikalavimo teisės laikytos neperleidžiamomis³⁴. Tačiau ilgainiui, vystantis ekonomikai, buvo pripažintas prievolės paslankumas (lankstumas) ir tapo galimas prievolės šalių subjektų pasikeitimas, ir tai, kaip nurodo autoriai, visų pirma, tapo įmanoma ne sutartiniuose santykiuose, o būtent dėl reikalavimo teisių perėjimo įpėdiniais paveldėjimo būdu³⁵.

Tam, kad būtų pasiektas rezultatas, panašus į cesiją, taip kaip mes ją suprantame šiuolaikinėje teisėje (t. y. kad būtų perleista reikalavimo teisė ir vienas kreditorius būtų pakeičiamas kitu nepakeičiant ir nepanaikinant pradinės prievolės), romėnų teisėje buvo naudojamas procesinio atstovavimo mechanizmas. Procesiniuose teisiniuose santykiuose atsirado kognitoriaus (atstovo), vėliau – prokuratorius figūra. Pradinis kreditorius naująjį kreditorių, kuriam pageidavo perleisti savąją reikalavimo teisę, paskirdavo savo *procurator in rem suam*, t. y. atstovu, turinčiu teisę reikalauti prievolės vykdymo savo naudai³⁶.

Atrodytų, kad *procurator in rem suam* mechanizmą iš esmės jau galėtume laikyti cesija, leidžiančia pasiekti ekonominį reikalavimo teisės perleidimo rezultatą. Tačiau vis dar egzistavo rizika, kad mirus cedentui (t. y. įgaliotojui, pradiniam kreditoriui) įgaliojimas pasibaigs, o kartu galią praras ir cesija, be to, cedentas, kaip ir bet kuris įgaliotojas, turėjo teisę bet kada panaikinti įgaliojimus³⁷. Maža to, pradinis kreditorius turėjo teisę sudaryti su skolininku taikos sutartį arba tiesiog priimti iš jo prievolės įvykdymą savo naudai. Kaip nurodo R. Zimmermannas, atsižvelgiant į civilinės apyvartos suinteresuotumą laisva reikalavimo teisių cirkuliacija, nei procesinis atstovavimas, nei novacija, kurie romėnų teisėje buvo naudojami siekiant panašaus į cesiją rezultato, negalėjo būti tinkamais reikalavimo teisės perleidimo substitutais³⁸. Siekiant išvengti minėtų *procurator in rem suam* mechanizme glūdinčių nepatogumų, Antonino Pijaus reskriptu

32 Van Zyl, D. H. *History and Principles of Roman Private Law*. Durban: Butterworths, 1983, p. 360.

33 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *supra* note 13, p. 246.

34 Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, p. 59. Reikėtų patikslinti, kad prievolės buvo laikomos neperleidžiamomis singuliariniu perdavimo būdu, tačiau universaliais perdavimo būdais, pavyzdžiui, paveldėjimo keliu, jos galėjo būti perleistos kitiems asmenims (Pukhan, I.; Polenak-Akimovskaja, M. *Rimskoe pravo* [Roman Law]. Moskva: Zercalo, 1999, p. 203; Novickij, I. B. *Osnovy rimskogo grazhdanskogo prava* [Fundamentals of Roman Civil Law]. Moskva: Zercalo, 2000, p. 142).

35 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *op. cit.*, p. 246.

36 *Ibid.*, p. 248.

37 *Ibid.*

38 Zimmermann, R., *op. cit.*, p. 62.

(D.2.1.16 pr) palikimo pirkėjui (ir tikėtina – bet kokiam kitam reikalavimo teisės pirkėjui) buvo suteiktas savarankiškas ieškinys, atsiradęs dėl apyvartos poreikių – *actio utilis*³⁹, šis ieškinys buvo analogiškas ieškiniui, kurį galėjo reikšti cedentas, formaliai likęs kreditoriui⁴⁰. *Actio utilis* reiškė, kad asmuo, kuriam perleistas reikalavimas, gali reikalauti prievolės įvykdymo jau ne kaip *procurator*, t. y. ne *actio mandata* pagrindu, bet savo vardu⁴¹. R. Zimmermanno teigimu, tai buvo svarbus žingsnis cesijos raidos procese – *actio utilis* suteikimas tais atvejais, kai įgaliojimas veikti kaip *procurator in rem suam* pasibaigdavo dėl vienos iš šalių mirties, taip pat (ir tai dar svarbiau) nesant jokio procesinio atstovavimo (visų pirma, palikimo pirkimo atveju), buvo dar vienas žingsnis gerinant naujojo kreditoriaus, kuriam perleistas reikalavimas, padėtį, darant jį mažiau priklausomą nuo pradinio kreditoriaus⁴². Paskutinis žingsnis, užbaigęs cesijos instituto susiformavimą romėnų teisėje, buvo *denuntiatio* įvedimas, t. y. pranešimas skolininkui apie įvykusią cesiją⁴³. Po tokio pranešimo buvo laikoma, kad teisė reikalauti įvykdymo iš skolininko priklauso naujam kreditoriui (cesionarijui), o pradinio kreditoriaus (cedento) teisė pasibaigia.

3. Paveldėjimo teisių perleidimo sandoriai šiuolaikinėse kodifikacijose

3.1. Paveldėjimo teisių perleidimą reglamentuojančių normų vieta Civilinio kodekso struktūroje

Dabar galiojančiame CK normos dėl paveldėjimo teisių perleidimo įtvirtintos šeštosios knygos „Prievolių teisė“ XXIII skyriaus, reglamentuojančio pirkimo-pardavimo sutartį, tryliktajame skirsnyje, skirtame teisių pirkimui-pardavimui, nustatant, kad kodekso skyriaus, įtvirtinančio bendrąsias pirkimo-pardavimo sutarties nuostatas, normos taikomos turtinių teisių pirkimui-pardavimui tiek, kiek tai neprieštarauja šių teisių pri-gimčiai ir esmei (CK 6.305 str. 4 d., 6.425 str.).

Lyginamuoju aspektu analizuojant Prancūzijos CK įtvirtintą paveldėjimo teisių perleidimo reglamentavimą, galima pastebėti, kad Prancūzijos civilinės teisės nuostatos dėl paveldėjimo teisių pardavimo iš esmės remiasi romėnų teisės principais šioje srityje⁴⁴. Jau vien normų išdėstymas kodekse atspindi anksčiau šiame straipsnyje minėtą Digestų struktūrą (skyriaus pavadinimas *De hereditate vel actione vendita* (D.18.4). Napoleono kodekse nuostatos dėl paveldėjimo teisių pardavimo įtvirtintos III knygos, reglamentuojančios nuosavybės teisės įgijimo būdus, VI skyriaus, skirto pirkimo-parda-

39 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *supra* note 13, p. 251.

40 Dozhdev, D. V., *supra* note 13, p. 537.

41 Zimmermann, R., *supra* note 34, p. 62.

42 *Ibid.*

43 *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.), *op. cit.*, p. 252.

44 Guével, D. *Cession de droits successifs*. Rép. civ. Dalloz. Septembre 2001, p. 3; Lale, P. *De la cession d'hérédité*. Bergerac: Imprimerie générale du Sud-Ouest (J. Castanet), 1904, p. 15.

vimo sutarčiai, VIII skirsnyje pavadinimu „Reikalavimo teisių ir kitų *nematerialių teisių* perleidimas“ („*Du transport des créances et autres droits incorporels*“). Pradinėje Napoleono kodekso 1696 straipsnio redakcijoje buvo numatyta, kad „tas, kas parduoda palikimą (*une hérédité*) nedetalizuodamas jį sudarančių daiktų (objektų), privalo garantuoti tik savo kaip įpėdinio statusą“⁴⁵. Tiesa, doktrinoje buvo kritikuojamas Prancūzijos įstatymų leidėjo pasirinktas žodžių junginys „*nematerialių teisių* perleidimas“ įvardijant šį Napoleono kodekso skyrių. Kaip nurodo autoriai, teisės negali būti kitokios kaip tik nematerialios, todėl įstatymų leidėjas greičiausiai turėjo omenyje, kad šiame Prancūzijos CK skirsnyje bus reglamentuojamas nematerialių daiktų (*res incorporales*) perleidimas, palikimą (kaip visumą) pripažįstant nematerialiuoju daiktu, nors tai ir nėra visai tikslu, kadangi palikimą gali sudaryti (ir dažniausiai sudaro) materialūs daiktai⁴⁶.

Sugretinus CK įtvirtintą paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties teisinį reglamentavimą su Kvebeko CK, galime daryti išvadą, kad tiek normų įtvirtinimas šių dviejų kodeksų struktūroje, tiek ir normų turinys yra iš esmės identiškas. Kvebeko CK penktosios knygos „Prievolės“ IV dalies „Atskiros sutarčių rūšys“ I skyriaus „Pirkimo-pardavimo sutartis“ I skirsnyje atskiras 9 paragrafas skirtas tam tikrų nematerialių daiktų pardavimui (*pranc. de la vente de certains biens incorporels, angl. sale of certain incorporeal property*). Šio paragrafo pirma dalis (1779–1781 str.) skirta paveldėjimo teisių pardavimui (*pranc. de la vente de droit successoraux, angl. sale of rights of succession*), antroji dalis (1782–1784 str.) – ginčijamų teisių pardavimui (*pranc. de la vente de droits litigieux, angl. sale of litigious rights*).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek CK, tiek ir Prancūzijos bei Kvebeko civiliniai kodeksai tiesiogiai reglamentuoja tik paveldėjimo teisių *pirkimo-pardavimo* sutartį, t. y. *atlygintiną* teisių perleidimą. Tačiau, straipsnio autorės nuomone, suvokti paveldėjimo teisių perleidimą tik kaip įstatyme įtvirtintą pirkimą-pardavimą reikštų pernelyg susiaurinti tokio perleidimo galimybes. Kaip matyti iš paties sutarties pavadinimo, šios sutarties dalykas yra teisės. Teisės gali būti savarankišku civilinės apyvartos objektu. Nesant tiesioginio įstatyme įtvirtinto draudimo, pagal bendrą principą teisės gali būti perleidžiamos tiek atlygintinai, tiek ir neatlygintinai (CK 1.112 str. 2 d.). Tokios nuomonės laikosi ir, pavyzdžiui, D. Petrauskaitė nurodydama, kad paveldėjimo teisėmis kaip turtinėmis teisėmis „galima disponuoti, t. y. priėmęs palikimą įpėdinis jas gali parduoti arba *kitu būdu perduoti* kitų asmenų nuosavybėn“⁴⁷ (*paryškinta aut.*). Kad paveldėjimo teisės gali būti ne tik parduotos, bet ir, pavyzdžiui, padovanotos, pripažįstama ir kituose šaltiniuose⁴⁸. Prancūzijos ir Kvebeko civilinės teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, kad paveldėjimo teisės gali būti perleistos tiek atlygintinai, tiek ir neatlygintinai⁴⁹. Todėl ir šio straipsnio pavadinimui bendro pobūdžio terminas – paveldėjimo teisių *perleidimo*

45 Dabartinėje Prancūzijos CK 1969 straipsnio formuluotėje vietoj anksčiau vartoto žodžio *une hérédité* vartojamas žodis *une succession* (palikimas) (2009 m. gegužės 12 d. įstatymo Nr. 2009-526 redakcija).

46 Lale, P., *supra* note 44, p. 14.

47 Baranauskas, E., *et al.*, *supra* note 5, p. 555.

48 Masiliūnienė, N., *supra* note 7, p. 21.

49 Guével, D., *supra* note 44, p. 2; Lale, P., *supra* note 44, p. 13.

sandoriai – pasirinktas neatsitiktinai, nepaisant aplinkybės, kad atliekant tyrimą daugiausia dėmesio skiriama paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarčiai.

3.2. Paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties samprata

Nors CK paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties apibrėžimas tiesiogiai nesuformuluotas, remiantis CK 6.426 straipsnio 1 dalyje įtvirtintais požymiais galima teigti, kad šia sutartimi palikimą priėmęs įpėdinis atlygintinai perleidžia jam priklausančias paveldėjimo teises, nedetalizuodamas palikimą sudarančio turto sudėties. Nagrinėjamos temos kontekste reikia turėti omenyje ir CK 6.305 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bendrąjį pirkimo-pardavimo sutarties apibrėžimą, iš kurio matyti, kad tokia sutartimi viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti daiką (prekę) kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės ar patikėjimo teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti daiktą (prekę) ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą. Nors dažnai, greičiausiai patogumo sumetimais, teigiame, kad pirkimo-pardavimo sutartimi parduodamas *daiktas*, tikslumo dėlei reikėtų pažymėti, kad šios sutarties pagrindu pardavėjas įsipareigoja perleisti pirkėjui *nuosavybės teisę į daiktą*.

Atkreiptinas dėmesys, kad CK 6.426 straipsnio 1 dalis suformuluota remiantis Kvebeko CK 1779 straipsniu, įtvirtinančiu nuostatą, pagal kurią paveldėjimo teisių (*droits successoraux*) pardavėjas, detalčiai nenurodydamas daiktų, kurie jam tomis teisėmis priklauso (*les biens sur lesquels portent les droits*), garantuoja tik savo kaip įpėdinio statusą (*sa qualité d'héritier*)⁵⁰. Kvebeko civilinės teisės doktrinoje paveldėjimo teisių perleidimo sutartis (*la vente ou la cession de droits successoraux*) apibrėžiama kaip sutartis, kuria įpėdinis pagal įstatymą ar testamentą už tam tikrą kainą ar neatlygintinai perleidžia kitam įpėdiniui arba trečiajam asmeniui, nesančiam įpėdiniui, turtines teises, priklausančias jam dėl palikimo atsiradimo (arba kitaip – perleidžia savo teises į palikimą)⁵¹. Ir nors Kvebeko CK 1779 straipsnyje (skirtingai nei CK 6.426 straipsnio 1 dalyje) nėra tiesiogiai įtvirtinta, kad šios sutarties šalimi gali būti tik palikimą priėmęs įpėdinis, doktrinoje yra išaiškinta, kad tam, kad įpėdinis galėtų perleisti savo teises tokiu būdu, reikia, kad tos teisės jam priklausytų, vadinasi, reikia, kad įpėdinis palikimą jau būtų priėmęs⁵². Be to, pabrėžiama, kad šia sutartimi nėra perleidžiamas įpėdinio statusas – jis yra asmeninis ir dėl to neperleidžiamas⁵³.

Prancūzijos CK 1696 straipsnyje taip pat įtvirtinta, kad asmuo, parduodantis palikimą (*une succession*), kai nedetalizuojami konkretūs jį sudarantys objektai, privalo garantuoti tik savo kaip įpėdinio statusą⁵⁴. Doktrinoje paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartis apibrėžiama kaip sutartis, kuria parduodama visa tai, ką įpėdinis gavo kaip

50 *Le vendeur de droits successoraux, s'il ne spécifie pas en détail les biens sur lesquels portent les droits, ne garantit que sa qualité d'héritier (art. 1779 du Code civil de Québec).*

51 Brière, G. *Droit des successions*. 3e éd par J. Beaulne. Montréal: Wilson & Lafleur, 2002, p. 95; Rousseau-Houle, Th. *Précis du droit de la vente et du louage*. Les Presses de l'Université Laval, 1986, p. 255.

52 Brière, G., *ibid.*, p. 95.

53 Rousseau-Houle, Th., *op. cit.*, p. 255.

54 *Art. 1696 - Celui qui vend une succession sans en spécifier en détail les objets n'est tenu de garantir que sa qualité d'héritier.*

palikimą ir tai, ką jis gali iš jo gauti, kitaip tariant – perleidžiamas visas aktyvas (*tout émolument*), o tai, ar įpėdinis bus atleistas nuo visų palikimo skolų ir pareigų, priklauso nuo susitarimo su pirkėju⁵⁵. Autoriai pabrėžia, kad šios sutarties dalykas – ne įpėdinio teisinis statusas, kuris yra neperleidžiamas ir absoliučiai asmeninio pobūdžio (*semel heres, semper heres*)⁵⁶. Prancūzijos teismų praktikoje taip pat nurodoma, kad nors paveldėjimo teisių perleidimo sutartimi įpėdinio statusas nėra perleidžiamas, įgijėjas įgyja teisę pasinaudoti visa su įpėdinio statusu susijusia turtine nauda, įskaitant ir teisę dalyvauti paveldėto turto dalybose⁵⁷. Kadangi įpėdinis išlieka įpėdiniu, pagal bendrą taisyklę jis lieka atsakingas palikėjo kreditoriams ir legato gavėjams, galintiems iš jo reikalauti vykdyti pareigas jų atžvilgiu⁵⁸. Aplinkybė, kad paveldėjimo teises perleides įpėdinis trečiųjų asmenų atžvilgiu išsaugo įpėdinio statusą, gali būti teisiškai reikšminga taip pat ir tais atvejais, kai vienas iš įpėdinių atsisako priimti jam priklausančią palikimo dalį jau po to, kai kitas įpėdinis sudarė savųjų paveldėjimo teisių perleidimo sutartį – tokiu atveju manytina, kad dėl tokio atsisakymo turėtų padidėti įpėdinio, perleidusio teises, o ne teises įgijusio asmens dalis.

Atsižvelgiant į Prancūzijos ir Kvebeko teisinėse sistemose formuluojamą paveldėjimo teisių perleidimo (pardavimo) sutarties sampratą, galima pastebėti, kad pagal Kvebeko CK (taip pat ir Lietuvos CK) įtvirtintą teisinį reglamentavimą šia sutartimi perleidžiamos paveldėjimo teisės, tuo tarpu Prancūzijos CK numatyta, kad įpėdinis perleidžia palikimą. Susidūrus su tokiais terminologiniais skirtumais, reikėtų detaliau paanalizuoti paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties dalyką. Šis klausimas visų pirma svarbus atskiriant analizuojamus sandorius nuo tų atvejų, kai įpėdinis parduoda atskirus palikimą sudarančius daiktus⁵⁹. Teisingai kvalifikuoti įpėdinio sudarytus sandorius svarbu ir dėl to, kad nuo to, kas yra šios sutarties dalykas, priklauso sutarties forma, pardavėjo ir pirkėjo pareigos, taip pat garantijų (kokybės, daikto egzistavimo, trečiųjų asmenų teisių nebuvimo ir kt.), kurias pardavėjas turi suteikti pagal pirkimo-pardavimo sutartį, apimtis ir pan.

3.3. Paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties dalykas

3.3.1. Paveldėjimo teisių samprata

Kaip minėjome, remiantis bendroju pirkimo-pardavimo sutarties apibrėžimu, šia sutartimi perleidžiama pardavėjo subjektinė nuosavybės teisė, kurios objektas – daiktas

55 Pothier, R. J. *Traité du contrat de vente. Oeuvres de Pothier annotées et mises en corrélation avec le Code civil et la législation actuelle*. Par M. Bugnet. Paris: Cosse et N. Delamotte, 1847, p. 207.

56 *Ibid.*; Hébert, E. *La cession des droits successifs en droit civil et en droit fiscal*. Paris: Les éditions Domat - Montchrestien, 1938, p. 50; Lale, P., *supra* note 44, p. 17.

57 Civ. 1re, 17 mai 1977, Bull. Civ. I, n° 240, Civ. 1re, 9 janv. 1980; D. 1980, 293, note Breton, JCP 1980. II. 19420, note Patarin.

58 Pothier, R. J., *op. cit.*, p. 207.

59 Praktikoje gali kilti sunkumų kvalifikuojant sandorį kaip paveldėjimo teisių perleidimo sandorį tais atvejais, kai įpėdinis sudaro paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartį, o palikimą tesudaro vienas objektas, pavyzdžiui, žemės sklypas. Teismams tektų aiškintis tikrąją sutarties šalių valią, tikruosius jų ketinimus ir kitas reikšmingas aplinkybes, leidžiančias spręsti apie sudaryto sandorio rūšį.

(arba kitas turtas). Pagal daiktinės teisės nuostatas perduoti nuosavybės teisę gali tik pats savininkas arba savininko įgaliotas asmuo (CK 4.48 str.). Reikėtų paanalizuoti, kaip šios nuostatos aiškintinos paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties atveju.

Kaip jau minėjome aptardami normų, reglamentuojančių analizuojamą sutarties rūšį, vietą CK struktūroje, šios normos yra įtvirtintos skirsnyje, skirtame teisių pardavimui. Tačiau kyla klausimas, kokios konkrečiai teisės turimos omenyje? Analizuodama šios sutarties dalyką, D. Petrauskaitė nurodo, kad „paveldėjimo teisės yra *turtinės teisės*“⁶⁰ (*paryškinta aut.*). Tuomet reikia atsakyti, ar šios turtinės teisės yra specifinės (*sui generis*) teisės, besiskiriančios nuo daiktinių ir prievoliųjų teisių, sudarančių paveldimo turto masę.

CK 6.306 straipsnis, kaip bendroji pirkimo-pardavimo sutarties dalyką reglamentuojanti norma, numato, kad šios sutarties dalykas gali būti neišimti iš apyvartos daiktai, kuriuos pardavėjas jau turi ar kurie gali būti sukurti ar pardavėjo įgyti ateityje, vertybiniai popieriai ir kitokie daiktai bei turtinės teisės. Tokioje formuluotėje atsispindi keletas mūsų analizuojamam klausimui svarbių dalykų: pirma, pirkimo-pardavimo sutarties dalyku gali būti ne tik daiktai, bet ir kitas turtas, pavyzdžiui, turtinės teisės; antra, šia sutartimi gali būti perleidžiamas daiktas, neišimtas iš civilinės apyvartos, o tai reiškia, kad toks objektas, visų pirma, apskritai turi turėti civilinio apyvartumo savybę, be to, jo apyvartumas neturi būti ribojamas. Kadangi pagal CK 4.38 straipsnį nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai *ir kitas turtas*, daroma išvada⁶¹, kad Lietuvos teisinėje sistemoje pripažįstama, jog nuosavybės teisės, kaip subjektinės turtinės teisės, objektu gali būti ir *res incorporales*, pavyzdžiui, kreditoriui priklausanti reikalavimo teisė, esanti jo turto dalimi ir galinti būti perleista kaip savarankiškas civilinių teisių objektas.

Apibūdinant paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties dalyką, būtina atsižvelgti ir į paveldėjimo kaip universalios mirusio asmens teisių perėjimo kitiems asmenims būdo, sampratą ir ypatumus. Apibrėžiant paveldėjimo sampratą, CK 5.1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad paveldėjimas – tai mirusio fizinio asmens *turtinių teisių, pareigų* ir kai kurių asmeninių *neturtinių teisių* perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal testamentą (*paryškinta aut.*). V. A. Belovo nuomone, paveldėjimas laikomas universaliu *teisių* perėmimo būdu, perimti galima tik teisės ir pareigas, bet ne daiktus, todėl ir paveldimą masę gali sudaryti tik teisės – absoliučios ir santykinės, – ir pareigos⁶². D. Petrauskaitė taip pat nurodo, kad „palikimas pereina įpėdiniams nepakitęs, t. y. tokios būklės, kokios jis buvo palikėjo mirties momentu, kaip *vientisa teisių ir pareigų visuma*“⁶³.

60 Baranauskas, E., *et al.*, *supra* note 5, p. 555.

61 Pakalniškis, V. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2005, 71(63): 77; Pakalniškis, V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 69–79; Baranauskas, E., *et al.* *Daiktinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 69–71.

62 Belov, V. A. *Imushhestvennye komplekxy* [Property Complexes]. Moskva: „AO Centr JurInfor“, 2004, p. 20. Tokiame kontekste atkreiptinas dėmesys į mūsų manymu, ne visai korektiškai suformuluotą CK 5.1 straipsnio 2 dalį, kurioje nurodyta, jog paveldimi *materialūs dalykai* (nekilnojamieji ir kilnojamieji *daiktai*) ir nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai ir pan.), palikėjo turtinės reikalavimo teisės ir palikėjo turtinės prievolės.

63 Papirtis, L. V., *et al.* *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, t. 2, p. 165.

Kalbant apie mūsų jau minėtus terminologinius skirtumus (perleidžiamas palikimas ar paveldėjimo teisės), reikėtų pažymėti, kad Prancūzijos teisinėje literatūroje⁶⁴ terminai „paveldėjimo teisių pardavimas“ (*la vente de droits successoraux, la vente de droits successifs*), „palikimo pardavimas“ (*la vente d'hérédité*) ir „teisės į palikimą pardavimas“ (*la vente d'un droit d'hérédité*), taip pat paveldėjimo teisių ar palikimo *perleidimas* (*cession ou transport d'hérédité, cession ou transport de droits successifs*) dažnai vartojami kaip sinonimai. Napoleono kodekso 1969 straipsnio pradinėje redakcijoje buvo įtvirtintas terminas „*celui qui vend une hérédité*“, naujai suformuluotame Prancūzijos CK 1696 straipsnyje (2009 m. gegužės 12 d. įstatymo Nr. 2009-526 redakcija) vartojamas terminas „*celui qui vend une succession*“. Tačiau termino *l'hérédité* pakeitimas terminu *succession* reikalo esmės nekeičia, nes prancūzų kalboje *l'hérédité* yra žodžių *heritage, succession* sinonimas⁶⁵. Terminu *l'hérédité* (arba *la succession*) įvardijamas turtas (*le patrimoine*), palikėjo daiktų, teisių ir pareigų visuma (*l'universalité des biens, des droits et des charges*)⁶⁶, o terminas *patrimoine* (turtas) dažniausiai apibrėžiamas kaip asmens turimų ar būsimų teisių (arba daiktų) ir prievolių visuma, sudaranti turtinį kompleksą, susidedantį iš aktyvo ir pasyvo, aktyvą suprantant kaip daiktinių, prievolinių teisių ir teisių, kylančių iš intelektinės veiklos, visumą, pasyvą suprantant kaip prievolės plačiąja prasme, ir konkrečiai kaip skolas⁶⁷. Palikimas (*l'hérédité*) kartais įvardijamas lotynišku terminu *universum jus defuncti*, kaip priešprieša gyvo asmens turtui, kaip *universum jus viventis*⁶⁸. Be to, atkreipiamas dėmesys, kad šie du terminai neturėtų būti tapatinami, kadangi ne visi objektai, kurie buvo *universum jus viventis* dalis, gali būti paveldimi, tai yra būti *universum jus defuncti* dalimi.

Taigi doktrinoje pabrėžiama, kad paveldimos yra teisės į turtą. Taigi ir paveldimą masę tiksliausia būtų apibūdinti kaip turtinių teisių ir pareigų kompleksą (arba kitaip tariant – turtinį kompleksą⁶⁹). Kaip nustatėme analizuodami romėnų teisės požiūrį į palikimo perleidimą, ta aplinkybė, kad palikimą sudaro materialūs daiktai, netrukdė romėnų teisininkams vertinti palikimą (kaip, beje, ir prievolę ar uzufuktą) kaip neapčiuopiamą

64 Lale, P., *supra* note 44, p. 14; Duranton, A. *Cours de droit français: suivant le code civil*. Vol. 16. Paris, 1833, p. 536 – 537.

65 Cornu, G. *Vocabulaire juridique*. Paris: Quadrige/PUF, 2001, p. 424.

66 Lale, P., *op. cit.*, p. 7, 9.

67 Malinvaud, Ph. *Droit des obligations*. Paris: Litec, 2007, p. 1; Cornu, G., *supra* note 65, p. 424.

68 Lale, P., *op. cit.*, p. 9.

69 Tiesa, reikia pažymėti, kad CK 1.110 straipsnio, skirto įmonėms ir turtiniams kompleksams, kaip civilinių teisių objektams, 2 dalyje numatyta, kad „turtinis kompleksas kaip civilinių teisių objektas, – tai bendros ūkinės paskirties vienijamų *daiktų* visuma“. Kaip matyti iš tokios formuluotės, Lietuvos civilinėje teisėje turtinis kompleksas apibrėžiamas kaip *daiktų* visuma, o tai, mūsų manymu, nėra visiškai tikslu, kadangi daiktais pagal CK 4.1 straipsnį laikomi materialaus pasaulio dalykai, tuo tarpu turtinį kompleksą sudaro ne tik daiktai, bet ir nematerialūs turtas. Be to, CK 5.1 straipsnio 2 dalis nustato, kad paveldimi materialūs dalykai (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai) ir nematerialūs dalykai, palikėjo turtinės reikalavimo teisės ir palikėjo turtinės prievolės, įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė <...> ir kitos <...> turtinės teisės ir pareigos. Nors, kaip minėjome, mūsų manymu, tiksliau būtų teigti, kad paveldimos *inter alia* teisės į materialius ir nematerialius dalykus, lygiai kaip ir pirkimo-pardavimo sutartimi perleidžiamas ne daiktas, o nuosavybės teisė į daiktą.

nematerialų daiktą (*res incorporales*) ir teigti, kad teisė į palikimą, uzufrukto teisė ar prievolė yra nematerialūs⁷⁰.

Pažymėtina, kad ir šiuolaikinėje Prancūzijos civilinės teisės doktrinoje reiškiamą nuomonę, jog paveldima masė (arba palikimas kaip turtinis kompleksas) pripažintinas nematerialiuoju daiktu net ir tais atvejais, kai į šio komplekso sudėtį įeina tik nekilnojamieji daiktai⁷¹. Tiesa, doktrinoje pažymima, kad jeigu į palikimo sudėtį patenka nekilnojamieji daiktai arba įmonė, kurių perleidimo fakto panaudojimo prieš trečiuosius asmenis galimybė siejama su tam tikrais teisinės registracijos formalumais, tokių formalumų turi būti laikomasi⁷². Papildomai nurodoma, kad tais atvejais, kai į palikimo sudėtį įeina palikėjui priklausiusios ir įpėdinio paveldėtos reikalavimo teisės, paveldėjimo teisių pardavimo sutarčiai taikomos normos, reglamentuojančios reikalavimo teisės perleidimą (*la cession de créance*), visų pirma nustatančios, kad turi būti pranešama apie įvykusį perleidimą tam, kad paveldėjimo teisių perleidimo faktas galėtų būti panaudotas prieš skolininką ir trečiuosius asmenis⁷³. Lietuvos teisinėje literatūroje reiškiamą nuomonę, kad pardavęs paveldėjimo teises, įpėdinis apie tai turi informuoti palikėjo kreditorius ir palikimo atsiradimo vietos notarą, o jei palikimas buvo priimtas sudarant palikimo apyrašą – palikimo atsiradimo vietos teismą⁷⁴. Manytina, kad apie paveldėjimo teisių perleidimą būtų tikslinga pranešti ir kitiems įpėdiniams (ypač jeigu paveldėjimo teises įsigyja pašalinis asmuo, t. y. ne kitas įpėdinis).

Sutinkant su autorių nuomone⁷⁵, reikia pažymėti, kad paveldima masė kaip turtinis kompleksas egzistuoja ribotą laikotarpį – t. y. iki tol, kol įpėdiniai pasidalija paveldėtą turtą (CK 5.68–5.70 ir kt. str.). Kadangi palikimo kaip turtinio komplekso (visumos) statusas išlieka iki paveldėto turto pasidalijimo (esant keliems įpėdiniams), tai ir paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartis gali būti sudaryta tik iki to momento. Pasidalijus turtą, palikimas, kaip visuma, nustoja egzistuoti, pripažįstant, kad nuo to momento kiekvienas įpėdinis turi nuosavybės teisę į konkretų objektą, atsako už konkrečią palikėjo skolų dalį ir pan.

Taigi reikėtų konstatuoti, kad mirus palikėjui ir įpėdiniams priėmus palikimą, į jų turto sudėtį patenka turtinė masė, kurią sudaro mirusiojo asmens palikimą sudarantis aktyvas ir pasyvas. Pavyzdžiui, jeigu asmeniui priklausė gyvenamasis namas, automobilis, indėlis banke, 100 bendrovės akcijų, o iš banko jis buvo gavęs 100 000 Lt paskolą, tai po šio asmens mirties kiekvienas iš jo įpėdinių (pavyzdžiui, jei jų yra trys ir nėra testamentu, numatančio kitokią paveldėjimo tvarką), turės teisę į 1/3 palikimo dalį. Mūsų manymu, būtent šią teisę į 1/3 palikimo (nedetalizuojanti konkrečių daiktų, skolų ir pan.) palikimą priėmęs įpėdinis ir gali perleisti pagal paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartį. Reikėtų sutikti su D. Petrauskaitės teiginiu, kad „paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties objektas yra paveldėjimo teisės į įpėdiniui – pardavėjui priklausančią palikimo

70 Lee, R. W., *supra* note 14, p. 114.

71 Guével, D., *supra* note 44, p. 2.

72 *Ibid.*; Cituota pagal: Hébert, E., *supra* note 56, p. 46–47.

73 Cituota pagal: Hébert, E., *op. cit.*, p. 46–47; Rousseau-Houle, Th., *supra* note 51, p. 255.

74 Papirtis, L. V., *et al.*, *supra* note 63, p. 244.

75 Belov, V. A., *supra* note 62, p. 67.

dalį⁶⁶ arba kitaip – į paveldimos masės dalį, paveldimą masę suprantant kaip turtinį kompleksą, kurį sudaro daiktinės teisės į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus, skolos ir reikalavimo teisės. Palikimą suprantant kaip teisių ir pareigų visumą, galima daryti išvadą, kad palikimą priėmęs įpėdinis įgyja turtinę daiktinę teisę (subjektinę nuosavybės teisę), kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas kaip visuma, kaip turtinis kompleksas, t. y. *res incorporales*. Įpėdinis, būdamas šių paveldėjimo teisių turėtojas (savininkas)⁷⁷, gali jas perleisti kito asmens nuosavybėn (arba kitaip tariant – perleisti pirkėjui nuosavybės teisę į šias teises).

3.3.2. Sąlygos dėl sutarties dalyko apibūdinimas

Pagal bendrą taisyklę, pirkimo-pardavimo sutarties sąlyga dėl sutarties dalyko laikoma suderinta, jeigu sutarties turinys leidžia nustatyti daikto (prekės) pavadinimą ir kiekį (CK 6.306 str. 4 d.). Reikėtų išsiaiškinti, ar šiuo požiūriu paveldėjimo teisių perleidimo sandoriai pasižymi kokia nors specifika. Kaip minėta, perleidžiant paveldėjimo teises, konkretus palikimą sudarantis turtas nedetalizuojamas (CK 6.426 str. 1 d.). Pavyzdžiui, byloje, kurioje paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartis buvo ginčijama apgaulės pagrindu, notarė visiškai pagrįstai pažymėjo, kad „parduodamos turtinės teisės į paveldimą turtą neturėjo ir negalėjo būti detalizuotos. Įpėdiniui priimant palikimą, palikimo sudėtis nenustatoma ir nefiksuoja jokiame oficialiame dokumente, yra priimamas ne tik tas turtas, kuris įpėdiniui žinomas, bet ir tas, kuris priimant palikimą įpėdiniui nėra žinomas. Įpėdinis turi teisę į paveldimą, konkrečia sudėtimi neapibrėžtą, turtą“⁷⁸. Šioje byloje ir apygardos teismas, manytume, pagrįstai pažymėjo, kad CK 6.426 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata „suponuoja notarui pareigą patikrinti įpėdinio teisinį statusą. <...> Perleidžiant šias teises, paveldimas turtas nedetalizuojamas, todėl notarė tvirtindama ginčo sandorį, neturėjo aiškintis paveldėto turto apimtį“⁷⁹. Ir doktrinoje reiškiamą nuomonę, kad palikimo sudėtis paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartyje gali būti nenurodyta, nes palikimo priėmimo metu įpėdiniui gali būti nežinoma visa palikimo sudėtis⁸⁰.

Tačiau atkreiptinas dėmesys į kitokią poziciją, kurią formuluoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pažymėdamas, kad nors paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo atveju

76 Baranauskas, E., *et al.*, *supra* note 5, p. 555.

77 Dėl vartojamų terminų reikėtų pasakyti, kad ne visose teisinėse sistemose pripažįstama, kad nematerialus turtas gali būti nuosavybės teisės objektu. Pavyzdžiui, pagal Olandijos CK 5:1 straipsnį nuosavybės teisė apibūdinama kaip plačiausio turinio teisė, kurią asmuo gali turėti daikto (arba materialaus objekto, oland. *zaak*) atžvilgiu. Nors Olandijos teisėje ir pripažįstama, kad daiktinės teisės (kaip absoliučios teisės) objektu gali būti ir daiktai (oland. *zaken*), ir nematerialūs objektai (arba kitaip tariant – turtinės teisės, oland. *vermogensrechten*), nematerialių objektų atžvilgiu nevartojamas nuosavybės teisės terminas – asmuo, turintis subjektinę teisę į nematerialų objektą (oland. *vermogensrechten*), vadinamas ne jo savininku, o teisės turėtoju (angl. *right holder*, oland. *rechthebbende*) (Akkermans, B. *The Principle of Numerus Clausus in European Property Law*. Antwerp: Intersentia, 2008, p. 257–258).

78 Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt. (bylos Nr. Nr. 2A-86-345/2008).

79 *Ibid.*

80 Papirtis, L. V., *et al.*, *supra* note 63, p. 244.

įstatymas nereikalauja sutartyje detalizuoti palikimą sudarančio turto, „tai jokiū būdu nereiškia, kad tokia nuostata pakeičia bendrąją pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo sąlygą žinoti, koks turtas parduodamas už sulygtą kainą ir ką pirkėjas įgyja nuosavybėn mokėdamas sulygtą kainą. Paneigus šias pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo sąlygas paveldėjimo teisių pardavimo atveju būtų paneigtas sutarties šalių lygiateisiškumas ir pirkėjas be teisėto pagrindo taptų privilegijuota sutarties šalimi“⁸¹. Tokia kasacinio teismo pozicija, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarčiai turėtų būti taikomos bendrosios pirkimo-pardavimo sutarties nuostatos dėl išsamaus dalyko apibūdinimo, yra diskutuotina. Manytume, kad CK 6.423 straipsnio 1 dalis laikytina specialia norma CK 6.304 straipsnio 4 dalies atžvilgiu, o bendrasis reikalavimas nurodyti parduodamo daikto pavadinimą ir kiekį analizuojamos sutarties atveju turėtų būti aiškinamas, atsižvelgiant į paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties specifiką (palikimo teisės perleidžiamos nedetalizuojant palikimą sudarančio turto). Perleidžiant turtines teises iš sutarties turinio turėtų būti aišku, kokios teisės parduodamos (t. y. parduodamos įpėdiniui X priklausančios paveldėjimo teisės į palikėjo Y palikimą). Tuo tarpu sąlyga dėl kiekio, mūsų manymu, būtų įvykdyta nurodžius, kad parduodamos *visos* įpėdiniui (pardavėjui) priklausančios paveldėjimo teisės arba *tik jų dalis* (pavyzdžiui, 1/2 ar 1/3 įpėdiniui priklausančių paveldėjimo teisių). Taigi sutartyje aptarus minėtus dalykus, būtų išpildyta sąlyga, pagal kurią pirkimo-pardavimo sutarties „dalykui apibūdinti užtenka minimalaus susitarimo“⁸².

Tuo tarpu aplinkybė, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartyje tiksliai nenurodomas (neįvardijamas) perleidžiamas turtas, galėtų būti vertinama kaip suteikianti šiai sutarčiai aleatorinį (rizikos) pobūdį⁸³, t. y. teises įgyjantis asmuo ne visais atvejais galėtų būti tikras, pavyzdžiui, dėl to, ar palikimo sudėtyje buvo tam tikrų skolinių išsipareigojimų ir kokia tiksli jų apimtis. Gali išaiškėti, kad tam tikras turtas, kurį įpėdinis manė priklausant paveldimam turtui, iš tiesų nepriklausė palikėjui, arba gali išaiškėti skolos, kurios nebuvo žinomos palikimo priėmimo (ar sutarties sudarymo) metu. Prancūzijos civilinės teisės doktrinoje⁸⁴ nurodoma, kad paveldėjimo teisių pardavimo sutartis yra aleatorinio pobūdžio tuo požiūriu, kad išsipareigojimų apimtis, taip pat galimos gauti naudos apimtis pirkėjui nėra tiksliai žinoma. Aleatorinis sutarties pobūdis pripažįstamas ir Kanados civilinės teisės doktrinoje. Analizuojant šį klausimą daroma nuoroda į Kvebeko CK 1382 straipsnį (kurio atitinkmuo Lietuvos teisėje įtvirtintas CK 6.160 straipsnyje), apibrėžiantį ekvivalentines ir rizikos sutartis⁸⁵.

81 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-609/2008); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *A.B. v. R.K., A.B., M.B., Š.B.* (bylos Nr. 3K-3-166/2010).

82 Ambrasienė D., *et al.*, *supra* note 6, p. 276.

83 Pagal CK 6.160 straipsnį vienas iš kriterijų apibrėžiant rizikos (aleatorinę) sutartį yra aplinkybė, kad sutarties sudarymo metu nėra tiksliai žinoma (ar nėra konkrečiai nustatyta) pagal sutartį gaunama nauda ir jos dydis.

84 Lale, P., *supra* note 44, p. 17, 58; Guével, D., *supra* note 44, p. 6.

85 Lamontagne, D.-C.; Laroche, B. *Droit spécialisée des contrats. Volume 1. Les principaux contrats: la vente, le louage, la société et le mandat.* Cowansville: Les éditions Yvon Blais inc., 2000, p. 212; Rousseau-Houle, Th., *supra* note 51, p. 255.

Pripažįstant, kad tam tikrais atvejais paveldėjimo teisių perleidimo sutarčiai gali būti būdingas rizikos elementas, vis dėlto nereikėtų šios aplinkybės suabsoliutinti ir preziumuoti jos buvimo visais be išimties atvejais. Galimos situacijos, kai abiem šalims yra žinoma tiksli perleidžiamų paveldėjimo teisių sudėtis ir apimtis. Be to, neatmestini atvejai, kai šalys pačioje sutartyje apsibrėžia, kuriai iš sutarties šalių tenka rizika dėl aplinkybių, susijusių su paveldėtos turtinės masės neapibrėžtumu. Ši aplinkybė gali būti svarbi ginčijant paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartį, pavyzdžiui, suklydimo pagrindu. CK 1.90 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta nuostata, pagal kurią suklydimas negali būti laikomas turinčiu esminės reikšmės, jeigu šalis suklydo dėl aplinkybių, dėl kurių riziką buvo prisiėmusi ji pati, arba, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, būtent jai tenka rizika suklysti.

Kalbant apie analizuojamos sutarties dalyką, atkreiptinas dėmesys ir į mūsų nuomone, Lietuvos teisinėje literatūroje ir teismų praktikoje netiksliai vartojamą terminologiją. Pavyzdžiui, N. Masiliūnienė pažymi, kad įpėdinis, parduodantis paveldėjimo teises, kai nedetalizuojamas palikimą sudarantis turtas, „*parduoda teisę tą turtą paveldėti*“⁸⁶ (*paryškinta aut.*). Tokią pačią formuluotę yra pavartojęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nutarčių nurodydamas, kad pardavėja „paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartimi pardavusi atsakovui R.M. paveldėjimo teises į A.B. turtą, negalėjo parduoti ir nepardavė *teisės paveldėti* ginčo pastatą, nes tokios teisės palikėjas neturėjo. Tai savo ruožtu reiškia, kad atsakovas R.M., nurodyta sutartimi nusipirkęs *teisę paveldėti* A.B. turtą, neįgijo *teisės paveldėti* ginčo pastatą“⁸⁷ (*paryškinta aut.*). Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties dalyku įvardijama teisė paveldėti turtą, priklausiusį palikėjui. Nesutikdami su tokia formuluote, pažymime, kad, mūsų manymu, teisę paveldėti įpėdinis jau įgyvendino priimdamas palikimą. Be to, minėta formuluotė nesuderinama ir su CK nuostata, kurioje *expressis verbis* įtvirtinta, jog paveldėjimo teises gali perleisti įpėdinis, kuris jau yra priėmęs palikimą (CK 6.426 str. 1 d.), t. y. kuris jau yra paveldėjęs. Taigi paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo metu įpėdinis jau yra įgyvendinęs teisę paveldėti turtą, todėl perleisti „*teisės paveldėti turtą*“ jis jau nebegali. Tiksliau būtų teigti, kaip tai yra pažymėjęs kasacinis teismas kitoje byloje⁸⁸, kad įpėdinis perleidžia „paveldėtas teises“.

Šiame kontekste kyla ir klausimas, ar paveldėjimo teises įgijusiam asmeniui gali būti išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas, ypač jei šios teisės parduodamos asmeniui, nepriklausančiam įpėdinių ratui. Aplinkybė, kad pirkėjui, įsigijusiam paveldėjimo teises pagal paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartį, buvo išduotas paveldėjimo teisės liudijimas, matyti, pavyzdžiui, iš šios Vilniaus apygardos teisme nagrinėtos bylos⁸⁹. Tačiau CK 5.66 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai nurodyta, kad išduoti paveldėjimo teisės liu-

86 Masiliūnienė, N., *supra* note 7, p. 21.

87 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Varėnos rajono savivaldybė v. Ž.S., R.M.* (bylos Nr. 3K-3-297/2008).

88 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-609/2008).

89 Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje *E.Š., R.Š. v. F.Š., M.M.* (bylos Nr. 2S-991-464/2009).

dijimą gali prašyti *įpėdiniai*, paveldėję pagal įstatymą arba testamentą (*paryškinta aut.*). Kaip minėjome, įpėdinio statusas neatskiriamas nuo asmens ir todėl neperleidžiamas, įpėdiniu išlieka asmuo, perleidęs paveldėjimo teises. Dėl šios priežasties paveldėjimo teisių pirkėjas nelaikytinas įpėdiniu. Pirkėjas nėra universalus teisių perėmėjas, jis teises įgyja sutarties pagrindu iš pardavėjo, taigi teises perima individualaus teisių perėmimo būdu. Manytume, kad paveldėjimo teisės liudijimas galėtų būti išduodamas paveldėjimo teises nusipirkusiam asmeniui tik tais atvejais, kai jis pats yra įpėdinis ir dėl to turi būti įforminamas jam priklausančių paveldėjimo dalių padidėjimas⁹⁰.

3.3.3. Paveldėjimo teisių dalies perleidimo galimybė

Atsakant į klausimą, ar gali būti parduodama dalis įpėdiniui priklausančių paveldėjimo teisių, doktrinoje ir teisės taikymo praktikoje išsiskiria dvi nuomonės.

Lietuvos teismų praktikoje įsitvirtina pozicija, neigianti galimybę perleisti dalį paveldėjimo teisių. Pavyzdžiui, byloje⁹¹, kurioje ieškovas (savivaldybė) prašė pripažinti negaliojančia paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties dalį, pagal kurią buvo parduota paveldėjimo teisė į gyvenamąjį namą, kuris nepriklausė palikėjui (administracinis aktas, kurio pagrindu palikėjo vardu atkurta nuosavybės teisė į namą, buvo panaikintas), kasacinis teismas konstatavo, kad negalima parduoti dalies paveldėjimo teisių. Motyvuodamas draudimu palikimą priimti iš dalies arba su sąlyga ar išlygomis ir teigdamas, kad paveldėjimo teisės yra nedalomos (CK 5.50 str. 1 d.), kasacinis teismas padarė išvadą, kad „gali būti parduotos tik visos paveldėjimo teisės, t. y. negali būti atskirai parduota paveldėjimo teisė į tam tikrą konkretų daiktą; perleidžiant paveldėjimo teises, turtas nedetalizuojamas (CK 5.50 str. 1 d., 6.426 str. 1 d.)“⁹².

Pozicijos, kad asmuo negali parduoti, pavyzdžiui, tik teisės į paveldėtą žemę, o butą paveldėti pats, laikosi ir kai kurie notarai, teigdami, kad „paveldėjimo teisės yra nedalomos. Perleidžiant šias teises, paveldimas turtas nedetalizuojamas. Todėl jei jau nusprendėte perleisti paveldėjimo teises, tai atsisakote savo, kaip įpėdinių, teisių“⁹³. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad nepripažįstantys galimybės perleisti dalies paveldėjimo teisių šią dalį supranta kaip konkretų daiktą, įeinantį į palikimo sudėtį. Tačiau, kaip minėjome analizuodami šios sutarties dalyką, jei palikimą priėmęs įpėdinis perleidžia konkretų daiktą, tokia sutartis laikytina įprastine pirkimo-pardavimo sutartimi, o ne paveldėjimo teisių perleidimu.

Kitos nuomonės besilaikantys autoriai, pavyzdžiui, N. Masiliūnienė, teigia, kad „galbūt notarai galėtų perleisti ir dalį paveldėjimo teisių“⁹⁴. Sutikdami būtent su šia pozicija, manytume, kad pirmosios pozicijos šalininkų argumentas, kad paveldėjimo teisės yra nedalomos, neturėtų būti naudojamas pagrindžiant draudimą įpėdiniui perleisti jam

90 Vilniaus apygardo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje *V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt.* (bylos Nr. 2A-86-345/2008).

91 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Varėnos rajono savivaldybė v. Ž.S., R.M.* (bylos Nr. 3K-3-297/2008).

92 *Ibid.*

93 Dereškevičienė, R., *supra* note 8.

94 Masiliūnienė, N., *supra* note 7, p. 21.

priklausančių teisių dalies. Nedalomumas, mūsų manymu, reiškia tik tai, kad palikimas turi būti priimamas kaip visuma (visos teisės ir visos pareigos) (CK 5.50 str. 1 d.) arba jo kaip visumos atsisakoma (CK 5.60 str. 1 d.). Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad įpėdinis negali perleisti dalies jam iš palikimo priklausančių turtinių teisių (tokiu atveju turtines teises išsigijęs asmuo dalyvaus kartu su dalį teisių perleidusiu įpėdiniu paveldėto turto dalybose). Analizuojant šį klausimą lyginamuoju aspektu, atkreiptinas dėmesys, kad tiek Prancūzijoje, tiek ir Kanadoje, t. y. valstybėse, kurių didžioji dalis civilinių kodeksų nuostatų dėl paveldėjimo teisių perleidimo yra perkeltos į CK, taip pat pripažįstama, kad gali būti perleidžiamos tiek visos paveldėjimo teisės, tiek ir jų dalis⁹⁵.

Išvados

1. Romėnų teisėje palikimas kaip visuma galėjo būti perleidžiamas *in iure cessio* būdu (vėliau – *emptio-venditi hereditatis* forma). *In iure cessio* buvo laikomas išvestiniu nuosavybės teisės įgijimo būdu ne tik į materialiuosius, bet ir į nematerialiuosius daiktus (*res incorporales*), palikimą (*hereditas*) pripažįstant nematerialiuoju daiktu. Savarankiško ieškinio (*actio utilis*) suteikimas palikimo, į kurio sudėtį įėjo ir reikalavimo teisės, pirkėjui, taip pat ir kitiems reikalavimo teises įgijusiems asmenims, reiškė cesijos instituto formavimosi baigiamąjį etapą, pripažįstant romėnų teisėje ilgai neigtą galimybę singulariniu teisių perdavimo būdu kito asmens nuosavybėn perleisti asmenine laikytą kreditoriaus reikalavimo teisę.

2. Šiuolaikinėse civilinės teisės kodifikacijose (pvz., Kvebeko ir Prancūzijos civiliniuose kodeksuose) įtvirtintos nuostatos dėl paveldėjimo teisių perleidimo, kurios 2000 m. priėmus naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą perkeltos ir į Lietuvos teisinę sistemą, grindžiamos romėnų teisėje suformuluotais principais. CK tiesiogiai reglamentuojama romėnų teisėje pripažinta palikimą priėmusio įpėdinio teisė perleisti kito asmens nuosavybėn paveldėtą palikimą kaip visumą (arba kitaip – paveldėjimo teises, nedetalizuojant konkrečių daiktų), neperleidžiant neatsiejamai su asmeniu susijusio įpėdinio statuso.

3. Pripažįstant, kad nuosavybės teisės, kaip subjektinės turtinės teisės, objektu gali būti daiktai *ir kitas turtas*, taigi ir nematerialieji daiktai (*res incorporales*), palikimą priėmusiam įpėdiniui priklausanti subjektinė nuosavybės teisė vertintina kaip turtinė daiktinė teisė, kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas kaip visuma (turtinis kompleksas), t. y. *res incorporales*. Įpėdinis, būdamas šių paveldėjimo teisių turėtojas (savininkas), gali jas kaip savarankišką civilinių teisių objektą perleisti kito asmens nuosavybėn.

4. Nors CK tiesiogiai reglamentuoja tik paveldėjimo teisių *pirkimo-pardavimo* sutartį, suvokti paveldėjimo teisių perleidimą tik kaip įstatyme įtvirtintą *atlygintiną* šių teisių perleidimą reikėtų pernelyg susiaurinti tokio perleidimo galimybes. Šios sutarties dalykas yra teisės, galinčios būti savarankišku civilinės apyvartos objektu. Nesant tie-

95 Guével, D., *supra* note 44, p. 2; Hébert, E., *supra* note 56, p. 11; Lamontagne, D.-C., Larochelle, B., *supra* note 85, p. 212.

sioginio įstatyme įtvirtinto draudimo, pagal bendrą principą teisės gali būti perleidžiamos tiek atlygintinai, tiek ir neatlygintinai.

5. Paveldėjimo kaip universalus palikėjo teisių ir pareigų perėmimo būdu įpėdinio turtas pasipildo turtine mase, įvardijama kaip palikimas arba paveldėtų teisių ir pareigų visuma. Įpėdiniui priimant palikimą paveldimas turtas nedetalizuojamas, paveldimas visas įpėdiniui žinomas ir nežinomas turtas, suprantamas kaip aktyvas ir pasyvas, įpėdinis turi teisę į konkrečią sudėtimi neapibrėžtą turtą. Šios aplinkybės sudaro prielaidas vertinti paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartį kaip turinčią rizikos elementą, kadangi pirkėjui, išigyjančiam paveldėjimo teises, gali būti nežinoma konkreti palikimo sudėtis, t. y. palikimo sudėtyje esančios konkrečios teisės, skoliniai įsipareigojimai, jų tiksliai apimtis. Aplinkybė, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartyje nedetalizuojami palikimą sudarantys elementai, vertintina kaip suteikianti šiai sutarčiai aleatorinę (rizikos) elementą.

6. Palikimo teisinis nedalumas įstatymo pripažįstamas siekiant užtikrinti palikimą sudarančių turto elementų vienodą teisinį likimą, t. y. perėjimą įpėdiniams nepakitusios būklės kaip vieninga teisių ir pareigų visuma. Šiuo tikslu įtvirtinta taisyklė, draudžianti palikimą priimti ar jo atsisakyti iš dalies. Tačiau nesant įstatyme tiesiogiai suformuluoto draudimo perleisti įpėdiniui priklausančių paveldėjimo teisių dalies, atsižvelgiant į šalių valios dispozityvumo principą ir įpėdiniui pripažįstamą prerogatyvą laisvai disponuoti jam priklausančiomis teisėmis, pripažintina ir galimybė sutartimi perleisti paveldėjimo teisių, kaip savarankiško civilinių teisių objekto, dalį.

Literatūra

- Akkermans, B. *The Principle of Numerus Clausus in European Property Law*. Antwerp: Intersentia, 2008.
- Ambrasienė, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
- Baranauskas, E., et al. *Daiktinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
- Baranauskas, E., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
- Belov, V. A. *Imushhestvennyye kompleksy* [Property Complexes]. Moskva: „AO Centr JurInfor“, 2004.
- Brière, G. *Droit des successions*. 3e éd. par J. Beaulne. Montréal: Wilson & Lafleur, 2002.
- Cornu, G. *Vocabulaire juridique*. Paris: Quadrige/PUF, 2001.
- Code civil français [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-01]. <<http://www.legifrance.gouv.fr>>.
- Code civil du Québec [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-01]. <<http://www.justice.gouv.qc.ca>>.
- Dereškevičienė, R. Atsako notaras: kaip nusiųsti kito palikimą. *DELFI* [interaktyvus]. Vilnius, 2008-06-04 [žiūrėta 2008-06-05]. <<http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=17271301>>.
- Dozhdev, D. V. *Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Moskva: Infra-M-Norma, 1999.
- Duranton, A. *Cours de droit français: suivant le code civil*. Vol. 16. Paris, 1833.
- Girard, P. F. *Manuel élémentaire de droit romain*. Edition revue et mise à jour par Félix

- Senn. Réédition présentée par J.-Ph. Lévy. Paris: Dalloz, 2003.
- Guével, D. *Cession de droits successifs*. Rép. civ. Dalloz. Septembre 2001.
- Hébert, E. *La cession des droits successifs en droit civil et en droit fiscal*. Paris: Les éditions Domat-Montchrestien, 1938.
- Jonaitis, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01). Vilnius, 2005.
- Lale, P. *De la cession d'hérédité*. Bergerac: Imprimerie générale du Sud-Ouest (J. Castanet), 1904.
- Lamontagne, D.-C.; Laroche, B. *Droit spécialisée des contrats. Volume 1. Les principaux contrats: la vente, le louage, la société et le mandat*. Cowansville: Les éditions Yvon Blais inc., 2000.
- Lee, R. W. *The Elements of Roman Law with a Translation of the Institutes of Justinian*. London: Sweet & Maxwell Limited, 1956 (reprinted in 2007).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *A.B. v. R.K., A.B., M.B., Š.B.* (bylos Nr. 3K-3-166/2010).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-609/2008).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Varėnos rajono savivaldybė v. Ž.S., R.M.* (bylos Nr. 3K-3-297/2008).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje *D. K. v. A. K.* (bylos Nr. 3K-3-432/2008).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *B. R. v. A. J. ir A. S., UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“, bankrutuojanti draudimo UAB „INGO BAL TIC“* (bylos Nr. 3K-3-266/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje *G. M. B. v. J. M., AB „Vakarų skirstomieji tinklai“, AB „Lietuvos dujos“* (bylos Nr. 3K-3-309/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje *Z. H. ir Ž. H. v. H. H., Ž.H.* (bylos Nr. 3K-3-347/2003 m.).
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos TSR civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.
- Malinvaud, Ph. *Droit des obligations*. Paris: Litec, 2007.
- Masiliūnienė, N. Paveldėjimo teisių perleidimo sutartys. *Notariatas*. 2007, 1: 21–22.
- Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007.
- Novickij, I. B. *Osnovy rimskogo grazhdanskogo prava* [Fundamentals of Roman Civil Law]. Moskva: Zерцало, 2000.
- Pakalniškis, V. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2005, 71(63): 76–85.
- Pakalniškis, V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 69–79.
- Papirtis, L. V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, t. 2.
- Pothier, R. J. *Traité du contrat de vente. Œuvres de Pothier annotées et mises en corrélation avec le Code civil et la législation actuelle*. Par M. Bugnet. Paris: Cosse et N. Delamotte, 1847.
- Pukhan, I.; Polenak-Akimovskaja, M. *Rimskoe pravo* [Roman Law]. Moskva: Zercalo, 1999.
- Rimskoe chastnoe pravo* [Roman Private Law]. Novickij, I. B.; Pereterskij, I. B. (red.). Moskva: Jurisprudencija, 2001.
- Rousseau-Houle, Th. *Précis du droit de la vente et du louage*. Les Presses de l'Université Laval, 1986.
- Van Zyl, D. H. *History and Principles of Roman Private Law*. Durban: Butterworths, 1983.

Vilniaus apygardo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje *E.Š., R.Š. v. F.Š., M.M.* (bylos Nr. 2S-991-464/2009).
 Vilniaus apygardo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio

14 d. nutartis civilinėje byloje *V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt.* (bylos Nr. 2A-86-345/2008).

Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

TRANSFER OF THE RIGHTS OF SUCCESSION*

Asta Dambrauskaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article deals with a specific type of contract that an heir is entitled to conclude—the transfer (or sale) of the rights of succession. As a starting point, the author of the article analyses the formation and further development of the transfer of succession as a whole (hereditas) in the Roman law. Two major proceedings used by Roman lawyers for the purposes of the alienation of hereditas are analysed, one being in iure cessio hereditatis and the second taking the form of emptio venditi hereditatis. The interrelations between this kind of transfer and the recognition of the possibility of the assignment of rights (cessio) under the Roman law are pointed out. The author traces the impact of the principles developed by the Roman law on the legal regulation of the contract in question in modern codification by drawing attention to the French Civil Code and the Civil Code of Quebec. The author states that the legal rules on the sale of the rights of succession contained in the new Lithuanian Civil Code adopted in 2000 have been transposed, to a large extent, from the two above-mentioned codes. After analysing the object of this contract, the author concludes that it is the sale of a certain incorporeal property (res incorporales) that is meant by the terms ‘succession’ (hereditas) or the ‘rights of succession’. This feature distinguishes the analysed contract from the ordinary contracts that an heir may conclude for the purposes of the alienation of specific objects making part of the succession.*

The particularity of the contract of the sale of the rights of succession is observed, first of all, in regard to its object—these are the rights (or succession understood as the universality of rights and debts of the deceased) that are being transferred under this contract as opposed to the specific objects forming the succession. Another particularity consists in the scope of warranties that the seller is normally bound to provide to the buyer under the sale contract. The seller who sells the rights of succession without specifying in detail the property included warrants only his status as an heir. The author claims that such a regulation of this contract

* Research for this article was partly funded by a grant from the *Fondation la Maison des Sciences de l’Homme* (FMSH, Paris) in February-April 2008. The author wants to express her appreciation to FMSH.

in the Lithuanian Civil Code, interpreted in the light of the essence of acceptance, by the heir, of a succession in combination with the abovementioned warranty of a limited scope, allows qualifying the sale of succession rights as a contract characterized by a certain element of risk. The author also provides a critical evaluation of a number of the decisions of the Lithuanian Supreme Court that tend to deny the possibility for an heir to transfer a certain part of his rights of succession.

Keywords: *inheritance law, succession, heir, juridical act, contract of sale, incorporeal property, assignment of rights, sale of rights of succession, in iure cessio hereditatis, emptio-venditio hereditatis, res incorporales.*

Asta Dambrauskaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinė teisė, sandoriai, sandorių negaliojimas, prievolių teisė, paveldėjimo teisė.

Asta Dambrauskaitė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, Associate Professor. Research interests: civil law, juridical acts, nullity of juridical acts, law of obligations, inheritance law.